

Dans Ailesinin Üç Melez Çocuğu: Tango, Salsa ve Flamenko:

Bu üç müzik ve dans türü için farklı yazılar yazmayı düşünmüştüm. Bu müziklerle ilgili bilgileri okudukça gördüm ki, onları ayrı ayrı anlatmak yerine, ortak özelliklerinden bahsetmek daha ilginç olacak.

Flamenko dinlediğimizde sözlerini anlamasak bile, o yanık, içten gelen sesin hüzünden, kederli geçmişten bahsettiği hissine kapılırız. Arjantin tangolarında da hüzün, keder, aşk vardır. Her iki müzik türü de, içinde buldukları toplumun diğer tabakalarından dışlanmış kesiminde, yaşanan zorlukların dışı vurumu olarak doğmuştur. Flamenko, Çingenelerin, Arapların, Yahudilerin, ve toplum dışı bırakılmış Hristiyanların, toplumun dış çevresinde kaynaşması sonucu meydana gelmiş, yaşanan yoksulluğun, ezilmenin acısını Endülüs folklorüyle birleşerek ifade etmiştir. Arjantin Tangosu da, Buenos Aires'e dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen göçmenlerin, Buenos Aires'in fakir yerleşim bölgelerinde (arrabal) halk ile etkileşimleri sonucu ortaya çıkmıştır. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden, Afrika'dan göç edenler, Buenos Aires'in yoksul bölgelerinde, yeni yaşam ortamlarının da etkisiyle, bu müziğin temelini atmışlardır.

Salsa'nın belki bu kadar trajik bir hikayesi yoktur. Ama 'salsa' adı üstünde 'sos' demek. Sos, bir malzemeden oluşmaz. Birçok malzemenin bir araya gelip, harmanlanmasıyla lezzetine kavuşur. Salsanın kökeni 'Son' adlı Küba müziğine dayanır. Zamanla klasik Son müziği, Rock'n Roll, Merengue, Bossanova, Cha cha cha, Mambo gibi müziklerle zenginleşmiş ve salsa bugünkü niteliğini kazanmıştır.

1920'lerde daha iyi bir yaşam ümidiyle Küba'nın batısından Havana'ya gelen insanlar, beraberlerinde Son'u da getirirler. Sokaklarda gitar ve davullarıyla yaşamlarını kazanmak için çaldıkları 'Son', zamanla Havana partilerinde yer almaya başlar ve popüler olur. Havana sosyetesini de kısa zamanda, Son'u benimser. Küba'nın ekonomik durumunun kötüleşmesiyle, müzisyenler para kazanmak için Amerika'ya ve Meksika'ya göç ederler. Bu göç, hem Son müziğinin tanınmasına, hem de daha önce bahsettiğimiz müzik türleri - Rock'n Roll, Merengue, vs - ile Son'un zenginleşerek, bugünkü tadında bir 'Salsa'ya dönüşmesine sebep olur. Müzisyenler düşünüp, düşünüp, "bu müziğin adı ne olsun, hadi 'salsa' olsun" dememişler. İlk başta 'Boogaloo' adını vermişler. Latin müziği efsanesi Tito Puente, New York Madison Square Garden'daki konserde dans eden kalabalığa 'Esto es una gran Salsa' (Bu, büyük bir sostur) diye seslenmiş, plak şirketleri de bu müziği en iyi tanımlayan bu kelimeyi popüler hale getirmişler ve 'boogaloo' günümüzde tarih olmuştur.

Flamenkoya gelince, kökeni Endülüs'tür diyebiliriz. Cadiz, Avrupa'nın en eski yerleşimi olarak bilinir. Bu bölgede, Fenikeliler, Yunanlılar, Roma İmparatorluğu, Mağribiler (Araplar, Suriyeliler, Berberiler) yaşadılar. Araplar 800 sene yaşadıkları bu bölgede kendi şiir, şarkı ve müzik enstrümanlarıyla İspanya'nın müziğine duygusallık kattılar. Araplardan sonra Hristiyan hakimiyeti geldi ve Araplar varlıklarını kaybedip, fakirleşti. Aynı dönemlerde, Çingeneler Endülüs'e geldiler ve kırsal bölgede kendi hayatlarını kurdular. Ve tabii ki müziklerini de beraberlerinde getirdiler. İspanya'nın, 1700lerden itibaren Afrika'yı keşfetmeye başlamasıyla Sevilla en büyük köle pazarı haline geldi ve bu da Afrika müziğinin Endülüs'e ulaşmasını sağladı. Bunun yanı sıra, Amerika keşfi ile Sevilla ve Cadiz, önemli birer ticaret limanı olunca, Latin Amerikan müziğinin de Endülüs'e ulaşması kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıktı. Diyebiliriz ki aslında flamenko da ' una gran salsa'dır, yani büyük bir sostur. Flamenko sosu Endülüs'te hayat buldu ama o da salsa gibi, doğduğu bölgeye sığmadı. Daha eski bir geçmişe sahip flamenkoda 1780'lerde ilk şarkıcılardan bahsedilir. Flamenkonun altın çağı 1840'larda yaşanır, şarkı ve dansa daha çok önem verilir. Sevilla'da Cafe Cante'ler (flamenko gece kulüpleri) açılır ve 1910'lara kadar varlıklarını korurlar. 1922'de ilk flamenko şarkı yarışması düzenlenmesiyle birlikte flamenkonun profesyonelleşme, gelişme ve daha geniş kitlelere açılma imkanı ortaya çıkar. Peki flamenko dünyayla nasıl tanıştı? Son, nasıl Küba'nın ekonomik durumunun bozulmasıyla, Amerika'ya göç eden müzisyenlerle beraber kıtalararası seyahate çıkıp, kendini tanıttıysa, flamenko da 1936'daki İspanya iç savaşı sırasında, birçok sanatçının ülkeyi terk etmesiyle dünyaya açılmış oldu. 1950lerde flamenko festivallerde yer almaya başladı ve günümüze kadar ulaştı.

Salsa ve flamenko salsasında durum böyleyken *tango* salsası nasıl dünyayla tanıştı? Buenos Aires'in arraballerinde, yalnızlık, mutsuzluk, ve yaşam mücadelesi veren kozmopolit ortamdaki kimlerle dünya yolculuğuna çıktı?

Buenos Aires'te doğmuş compadre'leri (kabadayıları) taklit eden gençler - compadritolar - , göçmenler, işçiler, denizciler hepsi arrabalların nüfusunu oluşturmaktaydı. Buenos Aires bir liman şehridir ve eski dünyadan, yani Avrupa'dan sadece tekstil, makine gibi ürünler değil, aynı zamanda müzik ve dans da ithal etmiştir. 19.yy'da Avrupa'dan ilk gelen dans, vals idi. Daha sonra yüzyılın ortalarına doğru sırasıyla polka, mazurka, schottische, habanera geldi. Habanera, Havana Cuba'dan İspanya'ya ve Arjantin'e geldi. Habanera ve polka, Arjantin'in lokal dansı ve compadritolar arasında 1870'lerde çok popüler olan milongayı yeniden gün yüzüne çıkardı. Tangonun köklerinde milonga ve habanera vardır. Milonga, yeni dansa bir isim verilmeden önce, tangonun embriyonik haliydi. Peki 'tango' terimi nereden geldi?

- 1- Afrika kökenli olduğu söylenmekte. Bazı Afrika dillerinde tango, 'kapalı mekan, ayrılmış yer' demektir. Angola ve Mali'de 'tango' adında yerler mevcut.
 - 2- Portekizceden geldiği söylenmekte. Bu durumda Latince dokunmak anlamına gelen 'tangere' kelimesinden türetilmiştir ve Gine Körfezi'nde bulunan, önemli bir köle ticaret merkezi olan ve Portekizce konuşulan Sao Tome'den, Afrikalı köleler tarafından getirilmiştir. İster Afrika, ister Portekiz kökenli olsun, tango kelimesinin köle gemileri ile Batı yarımküreye, Afrikalı köleler tarafından getirilmiş olması çok yüksek bir ihtimaldir.
- İspanyol-Amerikan İmparatorluğunda tango kelimesi kökeni ne olursa olsun, Afrikalı kölelerin dans amacıyla toplandığı yer olarak kullanıldı.

1877'de Afrika kökenli Arjantinliler, çift halinde ama ayrı dans ettikleri, candombe stili danslarına tango diyorlardı. Afrika-Arjantinlilerin dans ortamlarına giden compadritolar, bu tango dansını, kendi mahallelerine taşıdılar ve milonga dansı bu etkilerle yeni bir şekil aldı. Bu yeni milonga, tüm alt sınıf danslarının bir parçası haline geldi. Bu durumda, sonradan tango olarak adlandırılacak şey, aslında milonganın yeni dans yorumuydu. Arjantin yüksek sosyetesini, habanera ve mazurkayı kabullendiği gibi, Afrikalılaştırılmış milonga-tangoyu kabullenmedi. Tango, compadritolar ile Buenos Aires'in fakir güney kesimindeki dış mahallelerinde ve arraballarda hayat buldu. Zaman içinde deneme-yanılmalarla dans ve müzik olarak gelişti. Müzisyenler, ritim ve melodiyi, dans edenlerin doğaçlama hareketlerine uydurmaya çalışıyorlardı. Eğitimsizdiler ve müzik tamamen doğaçlamaydı. İlk zamanlarda dansa eşlik eden müzik aletleri flüt, keman ve harp idi. Bunlara gitar ve klarnet de eklendi. Tango, Buenos Aires'in her yerinde var olan genelevler arası yolculuğu ile şehir merkezine ulaştı.

Porteñoların genç kuşakları, bunları genelevlerden kendi ortamlarına taşıdılar. Diğer taraftan saygın orta sınıf ve saygın, çalışkan göçmen kesim gibi üst tabaka da bu dansı onaylamıyordu. Ancak zamanla, İtalyan göçmenlerin sahip oldukları dans salonlarında da tango popüler oldu. Bu yeni mekanlar, tangoya harp, keman ve flütten sonra, akordeon ve mandolinin de katılmasını sağladı. Aynı zamanda tangodaki sertlik yumuşadı. Bu dans salonlarında profesyonel dansçıların da tango yapmasıyla tango, doğduğu yerden kopup, kendine yeni bir hayat buldu.

Tango, denizaşırı yolculuğunu flamenko ve salsa gibi ekonomik kriz veya politik sorunlar nedeniyle yapmadı. Tam tersine refah ve zenginlik sebebiyle keyfi bir yolculuktan onunkine. Zengin ailelerin genç üyelerinin seyahatleri, tangonun Paris ve Londra gibi şehirlere ulaşmasını sağladı. Tangonun Paris'te üst tabaka tarafından da sıcak karşılanması, kendi vatanında orta-üst tabaka içinde kabul görmesiyle sonuçlandı. Şehrin çeşitli saygın mekanlarında, sahnelerde ve Palermo gece

hayatında icra edilmeye başlandı. Artık compadritolara özgü olmaktan çıkmış, orijinal sertliğini, erotik karakterini kaybetmiş ve müzik daha zengin ve sofistike bir hal almıştı. 1913'te New York'a kadar ulaştı. 1920'lerde ise 'Edad d'Oro', yani tangonun altın çağı başladı.

Arjantin yönetiminin desteği ve düzenlenen yarışmalar, tango müzisyenleri arasındaki rekabeti artırarak, tangonun gelişimine katkıda bulundu. Bu dönemde tangoda iki ekol oluştu: yenilikçiler ve gelenekselciler. Yine bu altın dönemde, tangonun en önemli isimlerinden Carlos Gardel, tango şarkılarına hayat verdi. 1930'da askeri hükümetin başa gelmesiyle, radyolarda kullanılan dili arındırma uygulamaları başladı ve lunfardo tango sözleri bu uygulamadan nasibini alarak, yasaklandı. Bu sansür, 1949'da Peron tarafından kaldırıldı. 1950ler ise Arjantin'e zor zamanları beraberinde getirdi ve ülke düşüşe geçti. Bu dönemde tangonun altın çağı bitmek üzeredir. Aslında bunun en önemli sebebi, Arjantin halkı ile birlikte yaşayan göçmen topluluklarının asimile edilmesidir. Bu, tangonun birçok kader ortağı milleti bir araya getiren araç olma özelliğini büyük ölçüde yok etmiştir. 1950 ve 1960'lardaki en önemli olay 'el nuevo tango'dur. Astor Piazzola bu dönemde karşımıza çıkar. 1976 - 83 arasındaki askeri rejimden sonra demokrasiye dönen Arjantin'de belediye tarafından desteklenen 'Orquesta del Tango de Buenos Aires' kuruldu ve yeni nesil yavaş yavaş tangoya ilgi duymaya başladı.

Bugün, dünyanın dört bir yanında, hangi şehre giderseniz gidin, mutlaka tango, salsa veya flamenko tınıları kulağınıza gelir. Hiç tanımadığınız hatta ortak bir dil bile konuşamadığınız kişilerle iletişiminizi bu danslar ile sağlayabilirsiniz.

Zeynep Çetinkaya
info@buenestilo.com

Dans Dergisi 14. Sayı - Şubat 2007